

Spomenik na Goreljku je iz razne bojne opreme »zašvasal« Tone Svetina.

Goreljek – grob za roparje

IVO ŽAJDELA

15. decembra 1943 so Nemci na Goreljku na Pokljuki obkolili Lovčev hotel. V njej je spal 3. bataljon Prešernove brigade. Zjutraj so se vrnili z velikega roparskega pohoda v Češnjici. Kazen je hitro prišla. Ubitih je bilo okoli 80 partizanov.

Totalitarna miselnost zelo rada opleta z »izdajalci« in »izdajstvom«. Če kdo misli drugače, je hitro »izdajalec«. Najhujša zloraba te totalitarne miselnosti je »iskanje« t. i. grešnih kozlov, pogosto imenovanih kar »izdajalci«. Partizani oziroma njihova vodstva so zelo pogosto uporabljali to oznako, ki je večinoma pomenila že kar »obsodbo« tistega, ki so si ga izbrali za »izdajalca«. Skoraj za vsemi velikimi partizanskimi porazi so iskali in hitro tudi »našli« »izdajalca«. Vsaka vojska teme-

lji na obveščevalnih podatkih, ti pa nikakor niso nujno take narave, da bi jih lahko označili kot izdajstvo. Prav slovensko partizanstvo, ki je bilo paravojska komunistične partije in je takšno uresničevalo cilje komunistične revolucije, pri čemer so bili ropanje, grožnje, nasilne »mobilizacije«, ubijanje ljudi, lažno obdolževanje umorjenih (pogosto označenih kot »izdajalci«), je zelo pogosto povzročalo zločinske akcije (ropanje, umori), ki so same po sebi zahtevale nasprotno ukrepa-

nje, to je zasledovanje in kaznovanje zločincev. To pa nikakor ni bilo izdajstvo, čeprav so partizani med vojno in v propartizanski publicisti po njej vseskozi takšne ukrepe in njihove nosilce označevali kot »izdajstvo«. Stanko Petelin je v knjigi *Prešernova brigada* (Ljubljana, 1980, str. 233) zapisal: »Skoraj ni poraza, ki bi ga doživela Prešernova brigada ali kakšna druga enota na tem območju, ki mu ne bi v tej ali oni obliki botrovalo izdajstvo.« Teh porazov je bilo veliko, zato tudi »izdajalcev«.

Najbolj znan primer je bil vdor Nemcev v Cerčno 27. januarja 1944, kjer so v bliskoviti akciji postrelili 47 slušateljev partijske šole. Če je že bil kdo krivec za ta masakr, so bili to le partizani sami, saj je bilo jasno, da bodo nasprotniki (Nemci) kaj hitro izvedeli, kaj se v Cerknem dogaja. Toda partizansko vodstvo je za masaker takoj okrivilo »izdajalce« v Cerknem. Aretirali (pravilno, ugrabili) so petnajst ljudi, med njimi oba duhovnika, in jih ustrelili na Lajšah nad Cerknim. Šlo je za ljudi, ki niso bili simpatizerji partizanov oziroma njihovega početja, to je ropanja, groženj, različnega nasilja, povzročanja okupatorjevega protinasilja.

Partizanski poraz

Naj tu omenim samo nekaj dogodkov, v katerih je okupator partizanom povzročil hude »izgube«. Če v brskalnik Google vtipkamo besedi partizanski poraz, nam ne pokaže tako rekoč ni. To bi lahko pomenilo, da partizani niso doživljali porazov. Seveda je resnica zelo drugačna. Imeli so jih veliko in ubitih je bilo zelo veliko ljudi. Že številka ubitih partizanov med vojno 29.000 govori, da je moralo iti »nekaj« zelo narobe. Seveda narobe kakor za koga. V službi komunistične revolucije je bilo vse prav (upravičeno), tudi izjemno število ubitih. Naj omenim le nekaj dogodkov, v katerih je bilo ubitih veliko partizanov.

26. aprila 1943, ob ustanavljanju Gradnikove brigade, so na planini Golobar Itajani obkolili zbrane partizane in jih ubili 42 ali 43. V knjigi *Gradnikova brigada* je avtor Stanko Petelin zapisal, da je bilo ubitih 32 partizanov (str. 38). 2. julija 1943 so Nemci na planini Lipanca na Pokljuki ubili 20 partizanov in jih 18 zajeli (od teh so jih kasneje deset ustrelili kot »talce«). Med 2. in 4. avgustom 1943 je na Žirovski Vrh prišla novoustanovljena Gorenjska (Prešernova) brigada, ki je bila namenjena na Notranjsko (da bi tam za potrebe komunistične revolucije uničevala protirevolucijo). Nemci so brigado izsledili, obkolili in ubili 55 partizanov, 98 jih je bilo ranjenih. Okoli 29. septembra 1943 so Nemci na območju Štjaka nad Vipavsko dolino ubili 56 partizanov (*Gradnikova*, str. 204). 23. decembra 1943 je bilo na Vodica na Javorniku ubitih 42 partizanov (*Gradnikova*, str. 274; v knjigi *Prešernova brigada*, str. 233, piše, da jih je bilo ubitih 65). Kmalu za tem, 6. januarja 1944, so Nemci v Trebčah pri Zadlogu ubili 47 partizanov (*Gradnikova*, str. 280; *Prešernova*, str. 233, navaja številko 38).

Cerčno, Oklo, Porezen ...

27. januarja 1944 so Nemci na skrivaj prišli v Cerčno, kjer so, kot že rečeno, v bliskoviti akciji ubili 47 slušateljev partijske šole. 3. februarja 1944 so partizani na Lajšah

nad Cerknim umorili 14 pripadnikov »cerkljanske bele garde«, torej organizacije, ki si jo je VOS izmislila, ker je »morala« najti primerne »krivca« za pokol v partijski šoli. Med umorjenimi sta bila tudi oba kaplana, Piščanc in Sluga.

24. februarja 1944 so Nemci iz Domžal nad Oklem pri Ihanu ubili 72 partizanov. Na spomeniku piše, da »zaradi izdajstva«. V resnici so tam ponoči bučno veseljačili s harmoniko, kar se je slišalo v Domžale. Nobenega »izdajalca« ni bilo treba. 16. marca 1944 so domobranci na Javorovici nad Šentjernejem ubili 113 partizanov 4. bataljona Cankarjeve brigade. 24. marca 1945 so Nemci na pobočjih Porezna ubili 32 partizanov, 36 je bilo ranjenih in 183

Lovčev hotel pred vojno in uničen po vojni

zajetih, od teh so jih 106 ustrelili v vasi Jesenica nad Cerknim, 38 pa so jih zaprli v goriški zapor. Tega dne so zajeli še 41 partizanov, ki so se posamič prebijali iz obroča, deset so jih ustrelili v Gorjah nad Cerknim, 29 v Zaprviču, dva pa so izpustili. Skupaj so ubili 177 partizanov.

Ropanje hrane

Naj bo to uvod v kratek opis še enega poka, tistega 15. decembra 1943 na Goreljku na Pokljuki. Gre za 3. bataljon Prešernove brigade. Ta partizanska paravojaška enota, ki je štela 130 oseb, je krenila na območje Bohinja iz Robidnice pri Novakih pri Cerknem, šla čez Davče, skozi Farji Potok, čez Prtovč in na bohinjsko stran. Njen namen je bil, da bi prezimila na Pokljuki in hkrati na Bohinjskem mobilizirala (nasilno, seveda). 13. decembra so prišli na Koprivnik. Od tam je 14. decembra zvečer glavnina šla v dolino na »prehranjevalno akcijo«. V hribih na Cerkljanskem je hrane primanjkovalo, tu je je bilo več. Ker je bila šele sredina decembra in je bila še dolga zima pred njimi, so za moštvo 130 oseb potrebovali veliko hrane. Domači aktivisti so jim za cilj »akcije« določili vas Bohinjsko Češnjico. Okolico vasi so zastražili, svoje »delo« – roparski pohod – so opravljali pod okriljem noči.

Prašiče klal Đuro

Leta 1963 je Mile Pavlin izdal knjižico z naslovom *V ognju in snegu* (leta 1981 je izdal precej dopolnjeno in razširjeno izdajo). V izdaji leta 1963 je na 116 straneh podrobno opisal tako ta roparski pohod, uničenje partizanske skupine na Goreljku, kot akterje. Poglejmo, kako je opisal ropanje hrane v Češnjici. »Hrano, ki so jo zbrali, so nosili h kapelici za vasjo, ob poti proti Podjelju. V primeru sovražnega napada bi hrano lahko brž spravili v bližnji gozd. Kmalu je bil ob kapelici velik kup nahrbtnikov in vreč. Prašiče je klal Đuro. Z vsakim je opravil tako urno, da presenečeni ščetinec ni utegnil niti pisniti. Žival je potem razrezal, in vsak partizan-nosač je dobil tovor – pol prašiča na hrbet.« Ko so nagrabili, so se zbrali v bližnji Jereki. »S seboj so imeli nekaj glav goveje živine. Ostala živila so vozili na treh saneh.«

Rop hrane je bil torej res temeljit. Pri Pavlinovem opisu ni nikjer niti besedice o domačinih, ki so jim ropali težko pridelano hrano. Teh »prehranjevalnih akcij« oziroma roparskih pohodov je v partizanski literaturi omenjenih zelo veliko. Seveda, vojna je trajala štiri leta oziroma natančneje: partizani so se, drugače od preostale Evrope, v Sloveniji (in Jugoslaviji) borili vsa ta štiri leta. Borili? Izvajali partijski projekt komunistične revolucije, to je uničenja tradicionalnih družbenih in političnih sil in pohoda na oblast. Navadni človek takrat, ko je v hišo vdrla oborožena paravojaška tolpa, ni mogel nič. Lahko je samo v grozi gledal, kako so po hiši pobirali njegovo hrano (in včasih tudi marsikaj drugega). Če je že prišlo do besed, so to bile kvečjemu grožnje. Jasno je, da so bile te »rekvizicije« (še eden od maskirnih izrazov, ki so jih uporabljali partizani) oziroma ropanja s svojo scenerijo polna nasilnosti.

Tako kot je bilo potrebno uničiti Pohorski bataljon na Osankarici leto pred tem, tako je bilo treba zdaj uničiti bataljon Prešernove brigade.

Protiljudskost partizanov

Ko je šla glavnina 3. bataljona Prešernove brigade s Koprivnika v dolino na roparski pohod, je preostali del krenil malo višje nad Koprivnik oziroma »globlje« na Pokljuko, na Goreljek. Tam je stalo precej stavb, med njimi razmeroma velika koč, ki so ji rekli Lovčev hotel. S seboj so nesli slamo – in 300 kilogramov eksploziva plastik, s katerim bi v dolini minirali bohinjsko železniško progo. Ker pa je 300 kilogramov razmeroma veliko, jim je malo pred ciljem omagala mula, ki ga je morala nositi. S slamo so se namestili po sobah hotela, eksploziv so spravili v kleti. Ko je 15. decembra dopoldne prišla glavnina z gorami hrane iz doline, so si kuhali zajtrk. Po njem so prijetno zaspali, tudi zato, ker so bili za njimi hudi napor pohoda.

Toda v Lovčevem hotelu se je nastanilo le navadno moštvo, vodstvo enote in celo vodje čet so se namestili v bližnji vili.

Mile Pavlin, kot vsa ostala literatura, o dogodku na Goreljku so na veliko pisali o »izdajalcu«, ki je Nemcem naznanil partizansko enoto, ki je prišla na bohinjsko območje. Še več, »izdajalca« naj bi bila celo dva. In ne le to, tudi veliko ljudi na Bohinjskem ni bilo zadovoljnih s prisotnostjo z razmeroma številne in dobro oborožene enote. Ta ni obetala nič dobrega. Ne le zaradi »rekvizicij« oziroma roparskih pohodov, še bolj zaradi njihovih tipično partizanskih akcij iz varnih zased, po katerih so se potem Nemci v povračilnih ukrepih znesli nad domačini civilisti. V partizanski literaturi so se skrbno izogibali omembam, da ljudje po vaseh niso bili partizanskih enot prav nič veseli. Nekdo, ki so mu mar bolj floskule kot resnica, bo rekel, da je bil to pač »davek« za osvobojevanje domovine. Vendar ni bil. To je bilo je veliko breme, če se milo izrazim. Komunisti so ljudem vedno le jemali in jih ogrožali.

Vosovska »pravica«

Komunistični propagand je v 70. letih uspelo ljudi zelo »okužiti« z besedo »izdajalec«. Kot rečeno, Pavlin in drugi omenjajo v tem primeru kar tri. Prvi je bil Valentin Sušnik - Gaber iz Nomnja, ki je leta 1943 celo postal sekretar rajonskega komiteja KP za Bohinj, torej najvišji partijec. Ko so kasneje iskali za hud poraz grešnega kozla, so ga zasliševali, vendar mu niso mogli nič dokazati. Po vojni, v času dachauskih procesov, so ga spet zaprli. Nekako jim je ušel in se umaknil v tujino. v Kanado. Drugi je bil Janez Iskra iz Jereke. Vosovci so ga ugrabili 21. januarja 1944 in »zasliševali« (mučili). »Kmalu je priznal vohunstvo,« je zapisal Pavlin. Povedal naj bi celo »imena dvanajstih podrejenih mu ovađuhov«, ki so jih potem, tako kot Iskra (tega že čez dva dni), ubili. Tretji je bil Janez Stergar z Gorjuš, ki so ga vosovci ugrabili 14. aprila 1944 in ga »temeljito zaslišali«, potem pa ubili. Vosovci so s tem, ko so umorili »izdajalce« in grešne kozle, hkrati ubili tudi osebe, ki jim iz kakršnegakoli razloga niso bili všeč. To je bilo njihovo sistematično početje.

Skrievanje pod domoljubjem

Sicer pa, za kakšno »izdajo« naj bi sploh šlo! Tudi če je Nemce kdo obvestil o prisotnosti partizanske enote, je to naredil z nekim razlogom in ne le za denar, kot to vedno poudarja partizanska literatura, da bi »izdajalca« čim bolj umazala. Kot rečeno, takšna močna enota je za domačine pomenila hudo grožnjo. Zanje so bili roparji, nasilniki in s svojimi »akcijami« povzročitelji gorja v okupatorjevih povračilnih akcijah. Logično se nam zdi, da v miru, v katerem živimo zdaj, kriminalce (roparje in nasilne-

že) preganjamo. Enako so ljudje razmišljali in želeli med vojno. Partizani so bili pač tó – kriminalna tolpa – in tó izrazito. Zato nekoga, ki je poskušal ropanje in nasilje preprečiti, ne moremo oklevetati z »izdajalcem«. Propartizanska propaganda je izraz lepila z domoljubjem in »narodnoosvobodilnim« besedičenjem.

Ko so zločinci junaki

V Pohorskem bataljonu je bilo precej manj borcev, le okoli 75. Pa so več tednov ropali po vznožju Pohorja, da so si nagrabili hrane za prezimitev na Osankarici. Med silnimi ropanji kmetov, gostiln, trgovin so ljudem še grozili in jih tudi ubijali, celo na grozovit način, s sekiro. Popolnoma jasno

Grobišče partizanov, ki so bili ubiti v Lovčevem hotelu.

je bilo, da je potrebno takšni roparsko-morilki tolpi njeno početje preprečiti. In: obkolili so jo (takrat pač nemška vojska, ki je bila edina sila, ki je kolikor toliko skrbela za red) in uničili. V spominu bi lahko bila takšna enota in tak dogodek le na pietetni podlagi, ne pa da jo levičarji in nepoučeni še 70 let pozneje častijo kot junake, ki so »osvobajali« domovino.

Le kako si je lahko kdo predstavljal, da bo izjemno veliko ropanje v Česnjici ostalo nekaznovano oziroma, da bodo ljudje to sprejeli mirno. Vsakemu lastnina, ki se jo težko pridobi, veliko pomeni. Pravijo, da Gorenjem še malo več, Bohinjem pa še več.

Uničenje na Goreljku

Okoli poldneva so po sledi z doline na Goreljek prišli Nemci. Bilo naj bi jih več sto (številke ne bom navajal, ker je partizanska literatura glede teh izrazito nezanesljiva). Šlo naj bi za posebno enoto, ki je bila na Bohinjski Beli le začasno, ker se je tam urila, potem pa naj bi odšla iz Slovenije. Pridružila naj bi se jim še t. i. policijska gorska lovska četa Alpenland z Bleda. Kot vsaka vojska, tudi partizanska, je tudi okupatorska temeljila na obveščevalnih podatkih. Pavlin je izpostavil sedemnajstletnega fanta Ivana Stergarja z Gorjuš, ki pa naj ne bi »deloval« sam, ampak naj bi ga

po Nemce poslali drugi. To bi bilo logično, saj prebivalcem prisotnost partizanske enote ni bila prav nič všeč. Po tolikšnem ropanju pa še manj. Stergar naj bi Nemce vodil po jasno vidni sledi mimo Koprivnika na Gorjuše. Okoli njih popoldne so napadli Lovčev hotel oziroma partizane v njem. Presenečenje je bilo veliko, vendar so partizani več ur streljali nazaj. Šele okoli 17. ure, ko jih je bilo veliko ubitih pri poskusu preboja iz hotela, Nemci pa so hotel zažgali z minometnimi minami, se je spopad končal.

Natančnega števila ubitih ni uspelo ugotoviti nikomur, saj je veliko partizanov v hotelu zgorelo (morda je gorel še bolj zaradi tristo kilogramov razstreliva). Pavlin navaja različna števila ubitih, od od 80 do sto.

Na spomeniku ob grobišču so zapisali številko 79. Nekaj partizanov so Nemci ujeli in jih zaprli v Begunjah, devet od teh pa 31. decembra 1943 ustrelili v skupini 25 t. i. talcev v gramozni jami v Svetju pri Medvodah.

O porazih ne pišemo

Nemci so požgali več senikov in verjetno tudi drugih stavb okoli že uničenega Lovčevega hotela na Gorjušah. Ko je Mile Pavlin zbiral podatke za knjižico o tragediji na Goreljku, so mu nekateri »odločno odsvetovali«, da bi pisal o dogodku, »češ da je bil to hud poraz naše vojske in da o porazih ni primerno pisati. Ti tovariši so se zbalili, da bi ugled naše vojske pri ljudeh upadel, če bi slišali, da so bili tudi partizani kdaj poraženi.«

Komandanta bataljona so kasneje zasliševali, tudi zato, ker je poskrbel, da so se vodilni namestili v vili, ki je stala stran od Lovčevega hotela. Vendar ga niso kaznovali. To je bila praksa, saj jim je bil vsak iz poveljniškega kadra dragocen, kaznovali so kdaj le takšnega, ki jim je bil posebno nevaren, ne pa za take »napake«, si so se zgodile na Goreljku. Še to: vosovci niso umorili samo sedemnajstletnega Janeza Stergarja, po njihovem »izdajalca« in vodnika Nemcev na Goreljek, ampak njegovo celotno družino. ■